

Sajtóanyag

A nemzeti és etnikai kisebbségi jogok országgyűlési biztosa a kisebbségi kulturális jogok érvényesüléséről folytatott vizsgálatának főbb megállapításai és javaslatai

A magyarországi nemzeti és etnikai kisebbségek kulturális jogait számos nemzetközi egyezmény és hazai jogszabály biztosítja. Ennek ellenére a Magyar Köztársaságnak szembe kell néznie azzal a ténnyel, hogy a kisebbségi közösségek egyre inkább asszimilálódnak, azaz egyre nehezebbé válik kultúrájuk ápolása, gyarapítása. A jelenlegi jogszabályi környezet és a meglévő intézményi háttér legfeljebb lassíthatja az asszimilációt, a máig megőrzött kulturális örökség elvesztését, ám megállítani nem képes. A kedvezőtlen folyamat visszafordításához a kulturális feladatellátás eddigi rendszerének alapvető átalakítása szükséges.

Ezért indítottam múlt év márciusában a kisebbségi kulturális jogok érvényesülésével kapcsolatban átfogó vizsgálatot. Ebben arra vállalkoztam, hogy részletes helyzetelemzést adjak a kisebbségi közösségek kulturális életéről. A vizsgálat bemutatja egyrészt a jól működő intézmények, szervezetek tevékenységét, a támogatásra, követésre érdemes kezdeményezéseket, a jó gyakorlatokat. Emellett felhívja a figyelmet a tapasztalható hiányosságokra, problémákra, valamint javaslatokat fogalmaz meg azok kiküszöbölése érdekében.

A vizsgálat hét területet érintett: muzeális intézmények, közművelődés, könyvtári ellátás, műemlékvédelem, temetők, előadó-művészet, filmalkotások, nemzetközi kötelezettségvállalások. A minél alaposabb tájékozódás érdekében kollégáimmal országszerte közel 200 intézményt kerestünk meg személyesen vagy levélben.

A vizsgálat megállapította, hogy a kisebbségi közösségek nagyon kevés saját fenntartású kulturális intézménnyel rendelkeznek. Ezek hiányában a kisebbségi önkormányzatok és a kisebbségi társadalmi szervezetek csak korlátozottan tudnak szerepet vállalni saját közösségük kulturális közszolgáltatásokkal való ellátásában.

Fontosnak tartom ezért egy közös, mind a 13 kisebbségi közösség közgyűjteményének helyet adó komplex (könyvtári, közművelődési, előadó-művészeti funkciót is ellátó) kulturális intézmény létrehozását. Javaslatomat, a Nemzetiségek Háza megalapítását a már működő kisebbségi kulturális intézményrendszer párhuzamos fejlesztése mellett látom megvalósíthatónak.

A vizsgálat során áttekintettem a muzeális intézmények helyzetét is. Azt tapasztaltam, hogy bár a kisebbségi közösségek kulturális javai számos kiállítás anyagában helyet kapnak, jellemzően csak a tájházak, valamint néhány megyei és országos múzeum fordít figyelmet arra, hogy ezek nemzetiségi jellegére külön is felhívja a látogatók figyelmét.

Jó gyakorlatként említhető, hogy Vas megyében, ahol a szlovén közösség túlnyomó többsége él, állandó múzeumi kiállításon tekinthetők meg kulturális értékeik, itt jelentős beruházások is történtek az elmúlt években.

A német közösség számos tájházzal rendelkezik, ám egyetlen múzeumában a gyűjtemény létét veszélyeztetik a tárolási körülmények, ezért annak megmentése érdekében sürgős

intézkedést kellett kérnem az oktatási és kulturális miniszertől. Más kisebbségi közösségek a működési engedélyhez szükséges feltételeket sem tudják biztosítani a gyűjteményüknek helyet adó kiállítóhelyen.

A jelenlegi finanszírozás az alapvető muzeális intézményi feladatok megvalósítását is veszélyezteti, a kisebbségi feladatok csak akkor láthatók el, ha ezekre a célokra az intézmények többlettámogatást kapnak.

Az elmúlt években több kormányzati döntés is született egy komplex roma kulturális intézmény megalakításáról, melynek része lenne egy roma múzeum is. A helyzet sürgős rendezésére hívtuk fel a kulturális tárcát.

A közművelődés területén általában is megfigyelhető, hogy finanszírozási nehézségek akadályozzák a közösségi rendezvények lebonyolítását. Különösen jellemző ez a kisebbségi kulturális programok esetében, hiszen e feladatok ellátásához semmilyen többlettámogatást nem kapnak a közművelődési intézmények. Jelenleg a nyilvántartás hiányosságai miatt még azt sem lehet tudni, hogy hány településen működnek kisebbségi kulturális intézmények. Be nem váltott ígéretként említhető, hogy máig nem épült meg a pilisszentkereszi szlovák művelődési központ, pedig a munkálatok finanszírozását Magyarország és Szlovákia 2008-ban közösen vállalta.

A könyvtári ellátásnak a létező olvasói igényekhez kell igazodnia, de ennek országos felmérése nem történt meg. Nincs átfogó és részletes adatsorunk arról, hogy a meglévő nemzetiségi kiadványokat ki olvassa, milyen gyakran, milyen típusú dokumentumot keresnek, milyen a nemzetiségi könyvállomány kihasználtsága. Mindezek miatt az egyébként csekély mértékű nemzetiségi könyvgyarapítás is javarészt véletlenszerűnek látszik.

A kisebbségi könyvtári ellátásra felhasználható központi keret annyira alacsony, hogy az egyes intézményekben alig jut fejlesztésre. Eközben az sem tisztázott, hogy mit kell értenünk nemzetiségi, vagy „kisebbségi” dokumentumon.

A műemléki értékkel bíró épületek, alkotások védelem alá helyezése – a jogi szabályozás hiányosságai miatt – szünetel. Az oktatási és kulturális miniszter 2009 márciusa óta nem hozott ilyen döntést. Ezen túlmenően is veszélyezteti a kisebbségek épített örökségének megőrzését, hogy a műemléki védelem alá helyezés során nem kell külön szempontként figyelembe venni az adott épület vagy alkotás nemzetiségi jellegét.

A kisebbségi közösségek alapvető joga, hogy megemlékezzenek történelmük dicső vagy olykor tragikus eseményeiről, jeles személyiségeikről. Ennek ellenére a helyi önkormányzatok dönthetnek arról, hogy közterületen milyen szobrok és emlékművek helyezhetők el, a jogi szabályozás nem írja elő kötelezően az egyeztetést a kisebbségi önkormányzatokkal. Így nem jogi kényszer, hanem a felek bölcs belátása vezetett oda, hogy Budapesten nem avatták fel azt a Sevcsenko-szobrot, amely ellen az Országos Ukrán Önkormányzat azért tiltakozott, mert megítélése szerint az alkotás nem hasonlított a nagy nemzeti költőre.

A kisebbségi közösségek temetőinek megőrzését elsődlegesen kegyeleti szempontok indokolják. A sírjelek, síremlékek ugyanakkor műemléki értékük miatt is védendők lehetnek. Ennek ellenére a kisebbségi közösségek temetőit sorra szüntették meg az elmúlt évtizedekben,

gyakran olyan településen is, ahol már csak ez a hely emlékeztetett a kisebbségi közösségek egykori jelenlétére.

A magyar nyelvű és a kisebbségi színházi élet jelentősen hatott egymásra a nemzeti öntudatra ébredés évszázadában. Napjainkban azonban a kisebbségi színházi élet sokszínűségéről alig akar tudomást venni a színházi szakma. A magyar színházi élet legfontosabb rendezvénye a Pécsi Országos Színházi Találkozó. A kisebbségi színházak, társulatok mellőzöttségét jól érzékelteti, hogy ennek versenyprogramjaiban egyáltalán nem vehetnek részt, a versenyen kívüli programjaiba pedig csak kivételesen kapnak meghívást. Az elmúlt hét évben az önálló nemzetiségi színházi fesztivál, az ARCUSFEST tette lehetővé a közönség szélesebb rétegeivel való találkozást, ám 2010-ben anyagi nehézségek miatt veszélybe került annak megtartása.

Az előadó-művészeti szervezeteknek a költségvetési támogatás igényléséhez és az adókedvezmény igénybeviteléhez 2009-től kérniük kellett nyilvántartásba vételüket. Az előírt feltételeknek azonban a kisebbségi zenei együttesek – beleértve a 100 Tagú Cigányzenekart is – nem tudnak eleget tenni. A kisebbségi zenekarok közül csak a Rajkó Művészegyüttes tudta regisztráltatni magát.

Komoly nehézségek tapasztalhatók a kisebbségi filmalkotások előállítására, forgalmazására és megőrzésére terén is. Hiányoznak azok a szakmai műhelyek, amelyek alkotásaikkal elősegíthetnék, hogy a többségi társadalom hiteles képet kaphasson a kisebbségi közösségek életéről, kultúrájáról. Különösen fontos lenne, hogy ezek a filmalkotások anyanyelven készüljenek, ezzel is hozzájárulva a kisebbségi önazonosság-tudat megőrzéséhez.

Áttekintve a Magyar Köztársaság által két- vagy többoldalú nemzetközi egyezményekben vállalt kötelezettségeket, megállapítható volt, hogy azok végrehajtása, ellenőrzése gyakran késik vagy teljesen elmarad. Az anyaországok és Magyarország közötti kapcsolatok ápolására életre hívott vegyes bizottságok működése alacsony hatásfokú.

A vizsgálat során megállapítottam, hogy a kisebbségi kulturális élet valamennyi területén komoly hiányosságok tapasztalhatók, amelyek nagyrészt a jogi szabályozás, illetve az állami szerepvállalás hiányosságaiból adódnak. Ezek orvoslása érdekében 35 jogalkotási javaslattal, 78 ajánlással fordultam a kormányhoz illetve tagjaihoz, valamint a kisebbségi kulturális jogok érvényesítésében közreműködő szervezetekhez.

A vizsgálati jelentés mellékleteként összeállítottunk egy kereskedelmi forgalomba nem kerülő, ingyenesen terjesztett gyűjteményes kiadványt, amelyen 16 zenei felvétel hallható. Közreadjuk azoknak a fényképfelvételeknek egy részét is, amelyeket a kisebbségi közösségek építészeti örökségéről, szobrairól, emlékhelyeiről, temetőiről, valamint közgyűjteményeiről készítettünk.

A jelentés teljes szövege a www.kisebbségiombudsman.hu honlapon olvasható.